INTELLIGENCE INFO

ISSN 2821 - 8159, ISSN – L 2821 – 8159, Volumul 1, Numărul 2, Decembrie 2022

Actul de la 23 august 1944 în România

Nicolae Sfetcu

Pentru a cita acest articol: Sfetcu, Nicolae (2022), Actul de la 23 august 1944 în România, *Intelligence Info*, **1**:2, 65-72, DOI: 10.58679/II88817, https://www.intelligenceinfo.org/actul-de-la-23-august-1944-in-romania/

Publicat online: 22.08.2022

ABONARE

Actul de la 23 august 1944 în România

Nicolae Sfetcu

Rezumat

În toată perioada celui de Al Doilea Război Mondial, serviciile secrete române au colectat informații privind localizarea unităților germane în țară. Ofițerii din grupul conspirativ pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei sporesc numărul unităților românești prezente în capitală, pentru a putea face față germanilor. O misiune interaliată clandestină a fost parașutată în București și găzduită în secret de generalul Constantin Sănătescu. Urmare a succesului ofensivei germane pe aliniamentul Iași-Chișinău, grupul conspirativ a decis accelerarea pregătirilor. Pe 20 august, Mihai I și grupul de militari din conspirație au stabilit data acțiunii pentru 26 august. În noaptea de 21 august, în secret, membrii opoziției și-au dat acordul pentru această dată. Aflând însă că mareșalul Antonescu intenționa să se întoarcă pe front în 24 august, Regele Mihai s-a văzut obligat să modifice data pentru 23 august 1944.

Cuvinte cheie: Armata Română, al Doilea Război Mondial, 23 august 1944, Regele Mihai, Ion Antonescu

Abstract

Throughout World War II, Romanian secret services collected information on the location of German units in the country. The officers from the conspiracy group for the return of weapons against Germany increase the number of Romanian units present in the capital, in order to be able to face the Germans. A clandestine allied mission was parachuted into Bucharest and secretly hosted by General Constantin Sanatescu. Following the success of the German offensive on the Iasi-Chisinau lineup, the conspiracy group decided to speed up preparations. On August 20, Michael I and the group of soldiers in the conspiracy set the date for the action for August 26. On the night of August 21, members of the opposition secretly agreed to this date. However, finding out that Marshal Antonescu intended to return to the front on August 24, King Mihai was forced to change the date to August 23, 1944.

Keywords: Romanian Army, World War II, August 23, 1944, King Mihai, Ion Antonescu

INTELLIGENCE INFO, Vol. 1, Nr. 2, Decembrie 2022, pp. 65-72
ISSN 2821 - 8159, ISSN – L 2821 - 8159
URL: https://www.intelligenceinfo.org/actul-de-la-23-august-1944-in-romania/

În toată perioada celui de Al Doilea Război Mondial, serviciile secrete române au colectat informații privind localizarea unităților germane în țară. Regele Mihai I și generalul Constantin Sănătescu au avut acces la aceste informații prin colaborarea cu membrii Statului Major. Dar ofițerii activi dislocați pe front încă mai susțineau unitățile germane. Ofițerii din grupul conspirativ pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei (general Constantin Sănătescu la Judecătorie, oficiali militari din București și cei din regiunea Ploiești) sporesc numărul unităților românești prezente în capitală, pentru a putea face față germanilor (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 368). O misiune interaliată clandestină a fost parașutată în București și găzduită în secret de generalul Constantin Sănătescu (Dennis Deletant 2016, 33).

Urmare a succesului ofensivei germane pe aliniamentul Iași-Chișinău, grupul conspirativ a decis accelerarea pregătirilor creând panică în statul major pentru a îndepărta cât mai mulți generali de Antonescu (Ceaușescu, Constantiniu, și Ionescu 1985, 38). Pe 20 august, Mihai I și grupul de militari din conspirație au stabilit data acțiunii pentru 26 august (D. Deletant 2006, 240). În cazul în care Ion Antonescu refuza negocierea cu Aliații, urma să fie demis și să se formeze un nou guvern din membri ai opoziției, care să ceară un armistițiu de la Aliați și să acționeze în direcția retragerii germanilor din România.

În noaptea de 21 august, în secret, membrii opoziției (Iuliu Maniu, Constantin I. C. Brătianu, Titel Petrescu și Lucrețiu Pătrășcanu) și-au dat acordul pentru data de 26 august, apoi ”s-au ascuns” (D. Deletant 2006, 240). Urma să fie contactat Înaltul Comandament Aliat de la Cairo, solicitându-se sprijinirea acțiunii prin bombardarea simultană a unităților germane din nordul Capitalei (la nord de Aeroportul Băneasa) și a centrelor feroviare aflate la granița cu Ungaria și Iugoslavia. Aflând că mareșalul Antonescu intenționa să se întoarcă pe front în 24 august, regele s-a văzut obligat să modifice data pentru 23 august (Axworthy, Scafeş, şi Crăciunoiu 1995, 177) (Hitchins 1994, 499).

În seara zilei de 22 august, Mihai Antonescu i-a propus mareșalului să ceară un armistițiu de la Aliați, dar acesta a refuzat (D. Deletant 2006, 241). Mihai Antonescu îl trimite totuși pe atașatul Neagu Djuvara la Stockholm, pentru a-l informa pe ambasadorul României, Frederic Nanu, că guvernul acceptă propunerea de armistițiu sovietic, dar mesajul a ajuns în capitala Suediei abia pe 24 august (Ceaușescu, Constantiniu, și Ionescu 1985, 29). De asemenea, intermediază o întâlnire între Rege și Mareșal fără acordul lui Ion Antonescu, pentru ora 15.00. Gheorghe I. Brătianu i-a transmis lui Ion Antonescu propunerea unei audiențe cu suveranul (Dennis Deletant 1999, 47).

Pe 23 august, după ce le-a promis liderilor opoziției Iuliu Maniu și Dinu Brătianu că va cere un armistițiu de la Aliați (Erickson 2015, 362), Ion Antonescu a luat în considerare posibilitatea retragerii forțelor române din sudul Moldovei pe linia fortificată Carpați-Focșani-Dunăre pentru a continua lupta acolo (Nagy-Talavera 1970, 336). La prânz, urmare a informării privind situația militară îngrijorătoare, mareșalul a decis să revină pe front în aceeași seară. Mihai Antonescu, împreună cu soția Mareșalului (D. Deletant 2006, 241), a încercat să-l convingă să se predea la invitația suveranului înainte de a pleca (Axworthy, Scafeş, şi Crăciunoiu 1995, 178). Mareșalul a fost de acord, dar doar cu condiția ca Iuliu Maniu și Dinu Brătianu să susțină armistițiul cu Aliații (Constantinescu-Iasi 1968, 47) în timp ce el urma să reziste în sudul Moldovei și să îi informeze pe germani despre armistițiu, urmând să părăsească Bucureștiul pentru a se muta în Occident cu ajutorul germanilor în caz de eșec (Axworthy, Scafeş, şi Crăciunoiu 1995, 177). Gheorghe Brătianu nu reușește să-i găsească nici pe Maniu și nici pe unchiul său pentru a confirma acordul cu solicitările Mareșalului. Această situație l-a iritat pe mareșal, care a decis să amâne discuția cu regele (D. Deletant 2006, 241). În ziua de 23 august 1944, Ion Antonescu a dat

instrucțiuni să se solicite regelui o audiență, la ora 16. Lui Mihai Antonescu i s-a acordat o audiență separată, la 15.30 (Dennis Deletant 1999).

Mihai Antonescu se duce singur la audiența fixată cu regele (D. Deletant 2006, 241). Generalul Constantin Sănătescu îl sună pe Mareșal pentru a-l convinge să vină și el. Ion Antonescu acceptă în cele din urmă să meargă la palatul regal, (Nagy-Talavera 1970, 337) deși existau numeroase divergențe între el și suveran (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 178). Ajunge la palat la ora 16:00 și îi explică regelui situația militară și planurile sale. Mihai I îi cere să accepte un armistițiu și să renunțe la orice rezistență pentru a-i convinge pe aliați de bunăvoința României. Mareșalul refuză categoric (Hitchins 1994, 499) (Erickson 2015, 362) (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 178) (D. Deletant 2006, 242) (Nagy-Talavera 1970, 337), spunând că va încheia armistițiul doar cu consimțământul lui Hitler, justificându-se prin „cuvântul de ofițer dat lui Adolf Hitler" (Sănătescu 2006) Regele îl demite (D. Deletant 2006, 242), și ordonă arestarea mareșalului și a viceprim-ministrului Mihai Antonescu (Constantinescu-Iasi 1968, 48), de către colonelul Emilian Ionescu cu un grup de patru soldați aceștia fiind închiși într-o cameră din palat în jurul orei 17:00 (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 179).

Într-un interviu acordat lui Stelian Tănase, Mihai I spunea că, pe baza deciziei de ieșire din război pe 26 august, "am trimis o telegramă foarte bine detaliată comandatului suprem englez care era în Italia și pe scurt am spus așa: în vederea anumitor evenimente de la noi din țară, eu îl rog ca să trimită aviația americană, să bombardeze anumite puncte nevralgice din jurul Bucureștiului și le-am dat indicațiile exacte." (Europa Liberă 2021) Ulterior data a fost mutată pe 23 august. La întrevederea cu Antonescu, "i-am spus, mai deghizat, mai așa, că el ar fi omul care ar trebui să facă acest lucru. Bine, a protestat, bineînțeles, Mihai Antonescu a încercat și el să spună ceva să-l astâmpere puțin, că situația e prea gravă pentru orgolii, Sănătescu care fusese coleg cu el la Cavalerie, și el a încercat. Atuncea Antonescu s-a cam agitat și a spus: „Eu, fără permisul lui Hitler, eu nu pot să fac așa ceva!"". După arestarea lui Antonescu "l-am chemat și pe generalul Mihai, care a fost dat afară din armată de Antonescu, și l-am numit Șeful Marelui Stat Major, atunci imediat, în aceeași după-masă. Și după asta a venit Aldea? și l-am trimis să comande trupele care mergeau spre Transilvania." (Europa Liberă 2021). De menționat că Sorin Aparaschivei spune că Traian Borcescu (șeful Secției Contrainformații din SSI) a confirmat că Ion Antonescu ar fi avut

o aprobare de la Adolf Hitler să discute cu anglo-americanii posibilitatea ieșirii din război, dar contra sovieticilor[1]. (Aparaschivei 2021)

În continuare, la ordinul regelui, sunt arestați și alți susținători ai mareșalului, chemați la palatul regal sub pretextul unui consiliu extraordinar (Constantinescu-Iasi 1968, 48) printre aceștia, generalul Constantin Pantazi, ministrul Apărării, generalul Dumitru Popescu, ministrul de Interne, generalul Constantin Vasiliu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne și colonelul Mircea Elefterescu, șeful Poliției București. (Dennis Deletant 1999)), cu excepția lui Eugen Cristescu, șeful serviciilor secrete române, care se pare că a bănuit că este ceva în neregulă. Eugen Cristescu a fost arestat și el după alte câteva zile. A fost restabilită constituția din 1923 (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 179). Noul guvern condus de generalul Sănătescu includea toți ofițerii și politicieni afiliați Blocului Național (Hitchins 1994, 500). Maniu și Pătrășcanu urmau să stabilească miniștrii din noul guvern, până pe data de 23 august (Porter 2005, 104).

Seara, a fost izolat sediul german din București tăind liniile telefonice, iar militarii au ocupat punctele strategice ale capitalei (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 179). La informarea lui Cristescu despre o posibilă lovitură de stat, ambasadorul Germaniei în România, von Killinger, se duce la palat la ora 20.00, unde este sfătuit de Mihai I și prim-ministrul Sănătescu „să retragă trupele germane din țară pentru a le împiedica să fie atacate de armata română” (Axworthy, Scafeș, și Crăciunoiu 1995, 179). În jurul orei 21.00, un grup de comuniști ai lui Emil Bodnăraș îi iau pe Ion și Mihai Antonescu și îi duc, împreună cu ceilalți arestați (Constantinescu-Iasi 1968, 48). într-o casă conspirativă de unde au fost extrădați ulterior în URSS, la 31 august, după intrarea trupelor sovietice în București.

La ora 22:00, Mihai I face o declarație radio înregistrată pe disc, în care anunță ruperea relațiilor diplomatice cu Germania, acceptarea unui armistițiu cu Aliații (Erickson 2015, 362) (Sănătescu 2006) (care urmează să fie semnat la 12 septembrie), și decizia sa de a recupera Transilvania de Nord. Sănătescu a ordonat reprezentanților români de la Cairo să accepte condițiile de armistițiu impuse de Aliați în aprilie (Hitchins 1994, 500). În jurul orei 23.00, generalul Gheorghe Mihail, noul șef al Statului Major Român, a ordonat unităților militare românești să alunge forțele germane din țară și să le împiedice să se concentreze în Carpați (Ceaușescu,

[1] *www.CNSAS.ro. (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității), Dosar P 000218 (lotul Pătrășcanu), vol. 4 p. 245*

Constantiniu, și Ionescu 1985, 38) (Constantinescu-Iasi 1968, 49). La scurt timp, regele s-a refugiat în munți pentru a evita să fie capturat în cazul în care germanii ar reuși să pună mâna pe București (Dennis Deletant 1999, 51).

Fostul ambasador Manfred Freiherr von Killinger s-a refugiat la Săftica, lângă București. A doua zi după lovitura de stat, l-au vizitat colonelul român Eugen Cristescu și generalul Constantin Tobescu, care i-au propus retragerea fără luptă a armatei germane din România, comandată de Johannes Frießner. Von Killinger refuză, iar românii îl arestează. Aflând că URSS vrea să preia toți prizonierii germani, Manfred von Killinger s-a sinucis la 2 septembrie 1944 (Erickson 2015, 363).

În declarația militarilor care au contribuit la planificarea și executarea actului de la 23 august 1944, intitulată „Contribuții anonime la actul de la 23 august 1944" și semnată de Gheorghe Zamfirescu, Șeful Secției I (Informații), Marele Stat Major al Armatei Române și ajutoarele sale – colonel Comișel Pantelimon și colonel Valeriu Selescu, se afirmă:

„Noi, cei 3, am desfășurat următoarele activități:

1. Amânarea și tergiversarea conștientă a ordinelor categorice primite de Secția I, de a trimite în Moldova cele 29 de divizii de recruți. Dacă recruții contingentului anului 1945 se găseau în Moldova la data de 23 august 1944, orice acțiune militară împotriva germanilor și apoi în acțiunea comună româno-rusă la Vest era categoric imposibilă. Această măsură de tergiversare a fost luată pe proprie răspundere, fără aprobarea niciunui șef ierarhic.

2. Organizarea operativă a celor 29 divizii de recruți, tocmai pentru ca acestea să poată răspunde unor eventuale operații în scopul politic urmărit. Fără această măsură, coroborată cu cea de mai sus, operațiile de dezarmare, captare și izgonire a unităților germane și operațiunile comune cu Armata Roșie ar fi fost imposibile.

3. Cei 3 menționați au procurat persoanelor care au întreprins acțiunea de la 23 august 1944 documente cuprinzând:
– dispozitivul trupelor noastre pe întreg teritoriul țării, cu indicarea intervențiilor posibile pentru preîntâmpinarea acțiunii eventuale a trupelor germane;
– dispozitivul trupelor germane cu indicarea potențialului lor de luptă (Documentele se găsesc la Palatul Regal). Ofițerii au făcut tot ce au făcut cu toate riscurile ce puteau surveni, în cunoștință că acționează pentru Patrie și Rege.

4. Tot din propria inițiativă a celor 3, s-a paralizat acțiunea de informare a organelor lui Eugen Cristescu, prin angajarea lt.-col. Traian Borcescu și a domnului Mihai (Gh., arestat), persoanele care lucrau în acest sector (și aceasta cu 4 săptămâni înainte de 23 august 1944). Dacă aceste organe nu erau angajate scopului, pentru a deruta acțiunea organelor poliției secrete germane, nu mai putea exista la 23 august 1944 niciun element care a executat acțiunea politică și militară, deoarece din informații ulterioare am aflat că 15.000 de

persoane erau trecute pe lista Poliției secrete germane pentru ca la prima informație să fie arestate și, desigur, suprimate. Or, această informație nu a mai sosit, deoarece prin angajamente personale, repet, acțiunea acestei Poliții a fost paralizată.

5. Acești 3 ofițeri au ținut în acțiunea lor legătura continuă, pentru actul de la 23 august, cu domnii generali [Vasiliu] Rășcanu, [Aurel] Aldea, [Gheorghe] Potopeanu, [Dumitru] Dămăceanu (căruia i s-au înmânat toate documentele de la punctele 3) și colonelul adj. Ionescu Emilian [adjutant regal].

6. Menționez cazul col. Valeriu Selescu, unul din cei 3 ofițeri, care în afară de cele semnalate la punctele 1-5 a fost trimis în noaptea de 23-24 august chiar la Palatul Regal, de către dl general Constantin Sănătescu, să însoțească pe generalul german Alfred Gerstenberg la Otopeni, acesta din urmă își dăduse cuvântul de onoare că va da ordin pentru retragerea trupelor sale. În loc de aceasta, el a dat ordin să se atace Bucureștiul, făcând prizonier pe ofițerul român, care timp de 5 zile a fost ținut de germani sub presiunea suprimării și mereu în zona de foc a artileriei și apoi de mitraliere a trupelor noastre.

În loc de încheiere, repet că acțiunea de la 23 august a celor 3 ofițeri, deși anonimi, a fost determinată de reușita acestui act și că aceste note le-am întocmit, în primul rând, pentru completarea istorică a faptelor și, în al doilea rând, pentru conștiința mea pentru camarazii care m-au ajutat în această acțiune și – chiar față de mine personal. / [Semnează] Șeful Secției I, Colonel Gh. Zamfirescu”[2] (Aparaschivei 2021)

O parte din acești militari (gl. Aldea, gl. Mitre, gl. Curta (consilier intim al lui Iuliu Maniu) însărcinat cu rezistența armată în Ardeal, gl. Coroamă, gl. Teodorini Corneliu, gl. Constantin Sănătescu, gl. Niculescu (Cociu), fost comandant militar al Capitalei, gl. Gh. Mihail, gl. Camenița, gl. Mociulschi, gl. Georgescu Constantin, gl. I. Constantinescu, gl. Marcel Oltean, gl. Emilian Ionescu, gl. Bărdan, gl. Nicolae Rădescu) au constituit, imediat după 23 august 1944, „Grupul de Rezistență al Armatei”[3], cu scopul (considerat de NKVD) de ”a servi cauzelor anglo-americanilor în dauna URSS și împotriva regimului actual [comunist]”[4]. (Aparaschivei 2021)

Mareșalul nu a fost judecat în procesele de la Nürnberg. În procesul Tribunalul Poporului din București, mareșalul a refuzat să semneze cererea de grațiere, fiind condamnat la moarte și executat la 1 iunie 1946, lângă închisoarea Jilava (Ciobanu 1991) (Ionnițiu 1993).

---

[2] ASRI *Fond P (penal), Dosar nr. 25374, Vol. 36, fila 302: Declarația lui Gheorghe Zamfirescu, Șeful Secției I (Informații), Marele Stat Major al Armatei române, intitulată: Contribuții anonime la actul de la 23 august 1944, semnată la: 21 martie 1945.*

[3] ASRI *Dosar nr. 8171, vol. I, f. 688, Notă informativă, 10 octombrie 1945.*

[4] Ibidem.

Bibliografie

Aparaschivei, Sorin. 2021. „23 august 1944 - O afacere exclusiv militară”. 2021. https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/23-august-1944-o-afacere-exclusiv-militara.

Axworthy, Mark, Cornel I. Scafeș, și Cristian Crăciunoiu. 1995. *Third Axis, Fourth Ally: Romanian Armed Forces in the European War, 1941-1945*. Hailer Publishing.

Ceaușescu, Ilie, Florin Constantiniu, și Mihail E. Ionescu. 1985. *A Turning Point in World War II: 23 August 1944 in Romania*. East European Monographs.

Ciobanu, Mircea. 1991. *Convorbiri cu Mihai I al României*. Humanitas.

Constantinescu-Iasi, P. 1968. „L'insurrection d'Aout 1944”. *Revue d'histoire de la Deuxième Guerre mondiale* 18 (70): 39–55. https://www.jstor.org/stable/25730186.

Deletant, D. 2006. *Hitler's Forgotten Ally: Ion Antonescu and His Regime, Romania 1940-1944*. Springer.

Deletant, Dennis. 1999. *Communist Terror in Romania: Gheorghiu-Dej and the Police State, 1948-1965*. C. Hurst & Co. Publishers.

———. 2016. *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*. Springer.

Erickson, John. 2015. *The Road To Berlin*. Hachette UK.

Europa Liberă. 2021. „23 August 1944 - Mărturia-document a Regelui Mihai”. *Europa Liberă România*, 2021, sec. Politică. https://romania.europalibera.org/a/august-1944-mărturia-regelui-mihai/31420740.html.

Hitchins, Keith. 1994. „România. 1866–1947”. Humanitas. 1994. https://humanitas.ro/humanitas/carte/rom%C3%A2nia-1866%E2%80%931947.

Ionnițiu, Mircea. 1993. *Amintiri și reflecțiuni*. Editura Enciclopedică.

Nagy-Talavera, Nicholas M. 1970. *The Green Shirts and the Others: A History of Fascism in Hungary and Rumania*. Hoover Institution Press, Stanford University.

Porter, Ivor. 2005. *Michael of Romania: The King and the Country*. Sutton.

Sănătescu, Constantin. 2006. *Jurnalul generalului Sănătescu*. Humanitas.